

GAZİANTEP'TE PLANLAMAYA GENEL BAKIŞ

Yavuz Selim AY (*)

Gaziantep'te planlamanın tarihçesini, kapsam ve önemini üç bölümde inceleyerek dün, bugün ve gelecekteki planlama çalışmalarını, genel anlamda planlama sürecini ana başlıkları ile kamuoyuna anlatmaya çalışacağız.

Tarihi geçmiş çok öncelere dayanan Gaziantep, 1.Dünya savaşı sonrasında Halep'in Osmanlı yönetiminden çıkmasıyla daha da önemli bir kent durumuna gelmiştir. Gaziantep'in imar planı yapılması konusunda ilk çalışmalar 1891 yılında belediyenin bu yönde bir karar alması ile başlamıştır. Bilinen ilk imar planını 1933-1935'te Profesör Hanmann Jansen yapmıştır. Kentin sonraki gelişmelerinde kalıcı işler bırakan bu plana göre en önemli girişimler Suburcu, Karagöz ve Gaziler Caddesi'nin genişletilerek yeniden düzenlenmesi ile Atatürk Bulvarı ve İsmet İnönü Caddelerinin açılmasıdır.

1950-1955 yılları arasında Y. Mimar Kemal Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Arı'nın yaptığı ikinci İmar Planı Jansen planına göre önemli farklılıklar içermektedir. Kent merkezinde modern bir nitelik kazanmakta olan Gaziler Caddesi kesimi yenilenmeye başlamış, yol açma çalışmaları hızlanmış, eski kent kısmındaki yolların motorlu araç trafiğine uygun duruma getirilmesine çalışılmıştır. Kentin Batı ve Güneydoğusunda öngörülen gelişmesine koşut olarak gelişim Atatürk Bulvarı, İnönü ve Akkoyunlu Caddeleri yönüne kaymıştır. Kent nüfusunun özellikle 1960 sonrasında hızla artması yeni konut ve işyeri alanlarının açılmasını gerektirmiştir. 1960-1975 yılları arasında kentte 40'a yakın yeni mahalle kurulmuştur. İmar planının dışında kalan alanlarda, hazine arazilerinde ve hisseli tapu alanlar dışı niteliksiz konut ve işyeri yapımı hızla yayılmıştır.

Yeni ihtiyaçları karşılamak üzere 1974 yılında Şehir Plancısı Zühtü Can tarafından kentın üçüncü imar planı yapılmıştır. 1995 yılını ve 1 milyon nüfusu hedefleyen bu planda yeni gelişme alanları daha da yaygınlaştırılmıştır. Ancak kent nüfusu ve ihtiyaçları çok hızlı bir şekilde artmış, plan dışı gelişmeler devam etmiştir. Belediyeler plan dışında birçok alanda mevzi imar planları yapmak durumunda kalmıştır. Mevzi planların kent bütününden kopuk olarak ele alınması ile sağlıksız ve şehircilik ilkelerine uymayan yer seçimleri meydana gelmiştir.

Tablo 1: 1974 Nazım İmar Planı Kentsel Arazi Kullanımı:

Konut	2897 Ha	%36
Sanayi	1798 Ha	%22
Yeşil	1369 Ha	%17
Ticaret	310 Ha	%5
Resmi	1148 Ha	%14
Eğitim	488 Ha	%6
Toplam	8010 Ha	

1974-1989 yılları arasında Gaziantep Mücavir Alanı 31.934, İmarlı alan 8010 Ha'dır.

1989 yılından sonra yarım milyonu aşan nüfusu ile iki ilçe belediyesinden oluşan Büyükşehir Belediyesinin yönetimi altında büyük kent olma özelliklerini yansıtan Gaziantep, GAP ile birlikte sosyo-ekonomik hinterlandını geliştirmiştir. Güney ve Güneydoğu Anadolu'daki 15 ili ekonomik, iç ve dış ticaret yönünden etkisi altında bulundurmaktadır. Gaziantep 2000'li yıllarda GAP bölgesinin en önemli hizmet kenti olarak değerlendirilmekte, üst düzey bir ihracat, eğitim, kültür, ticaret ve idari merkez olarak ele alınmaktadır. Bütün bu olası gelişmelere kentleri hazırlamak, demokratik yerel idari birimleri olan belediyelerin asli görevleridir.

Bu amaçla 1989 yılında kentın yeni gereksinimlerini uzun bir zaman periyodu içerisinde ele alan, çağın şehircilik gereksinimlerini kullanan yeni imar planı yapılmıştır. Mücavir alanın kentın gelişimi açısından yetersiz olduğu saptanmış, 31 bin 934 hektarlık mücavir alana 40.000 hektar ilave edilerek kentimizin mücavir alanı 71 bin 934 hektara çıkarılmıştır. Mücavir alanın genişletilmesi önemli plan kararlarını da beraberinde getirmiştir.

1990 yılında, Büyükşehir Belediyesince Şehir Plancısı M. Oğuz Aldan'a yaptırılan Gaziantep'in dördüncü Nazım İmar Planında, 2005 yılında 1.800.000'lık bir nüfus hedeflenmektedir. Yeni planla kentın imarlı alanı 8000 hektardan 21000 hektara çıkarılmıştır.

1990 Yılı Nazım İmar Planının Sektörel Dağılımı:

Konut: Gaziantep, nüfusu hızla kentsel alanlarda yoğunlaştığı illerdedir. 1950'de kent nüfusu 71 bin 887 kişi iken 46 yılda 15 kat artmıştır. Bugün resmi olmayan rakamlara göre Gaziantep nüfusu 1 milyon aşmıştır. Bu nüfusa yönelik konut talebini karşılamak amacıyla öncelikle kentın Kuzey ve Güneyinde, İbrahimi, Kızılhisar bölgelerinde, gelişme alanları planlanmıştır. Genellikle özel mülkiyetteki konut alanı planlaması, kentte önemli miktarda imarlı arsa stoku oluşturmuştur. Ancak yüksek enflasyon ve spekülasyon amaçlı arazi rantının artması,

Yasemek Açık Hava Müzesi

(*) Gaziantep Büyükşehir Planlama Müdürü

Rumkale

inşaat maliyetlerinin yüksekliği, oturulabilir konut fiyatını insanların alım gücünün çok ötesine götürmüştür.

Gecekondulaşmayı önlemek, belediye mülkiyetine dayalı Toplu Konut Alanları ve altyapılı arsa üretmek için yeni kentsel yerleşme projeleri hazırlanarak Gaziantep'ilerin hizmetine sunulmuştur.

Göllüce Toplu Konut Alanı: Toplam 239 hektar alanda 60 bin nüfus hedefleyen 12.000 konutluk Göllüce Toplu Konut alanında 8000 konutun büyük bir kısmı bitmiş, diğer konutların ise inşaat seviyeleri %60'ın üzerine çıkmıştır. Aynı bölgede T.C. Toplu Konut İdaresi, 2.000 konutluk alanın arsasını alarak proje çalışmalarına başlamıştır.

Kızılhisar-Serince Toplu Konut Alanı: Kent merkezine 10 km uzaklıkta VII. Sınıf toprak durumuna sahip, kentin hakim rüzgar yönünde olmayan ve yaklaşık 2.5 milyon metrekarelik hazine mülkiyetine sahip Kızılhisar-Serince Bölgesinde yaklaşık 640 hektar olan orta ve düşük yoğunlukta konut alanı olarak planlanmıştır. Yaklaşık 35 bin konut, 160.000 nüfusu öngören ve kişi başına 14 metrekare aktif yeşil alana sahip Kızılhisar-Serince Toplu Konut Alanında belediye mülkiyetindeki 15 bin konutluk alanın tahsisine başlanmıştır.

Bağlarbaşı Toplu Konut Alanı: Kentin Güneyinde %80'i hazine mülkü olan 5000 hektar alanda, 170 bin konut ve 800 bin nüfusa hizmet edecek şekilde planlanan alanın 20 bin konutluk alanı faaliyete geçirilmiştir. Bölgede kişi başına 14 metrekare yeşil alan planlanmaktadır.

Sam Mezrası Toplu Konut Alanı: Kentin Kuzey-Batından %30'u hazine mülkü, 800 hektar alanda 230 bin nüfusa hizmet verecek 46 bin konutluk Toplu Konut Alanı proje çalışması tamamlanmıştır. Bölgede belediye mülkiyetinde 12 bin konutluk alanın proje çalışmaları belediyemizce devam etmektedir.

Bu projelerle birlikte Gaziantep'te Belediyeler konut sunum biçimlerinde söz sahibi olmuşlardır. Kent bütününe yönelik düşük gelir gruplarına hitap edecek, hazine mülkiyetine dayalı yeni konut alanları arayışları devam etmektedir. 1989 yılında yapılan plan sonucu kentin imarlı konut alanı yaklaşık 4500 hektar artarak 7400 hektara çıkarılmıştır.

Sanayi: Gaziantep'te çalışanların sektörel dağılımında hep ilk sırayı alan sanayi, kent için daima çok önemli bir çalışma alanı olmuştur. 1965'te çalışanların %30'unu, 1985'te %32'sini 1995'te %33'ünü oluşturan sanayi sektörünün payı 2005 yılı için %34 olarak hesaplanmıştır. Bu da 2005 yılında sanayi sektöründe 120.000 işgücünün çalışacağını göstermektedir. Gerek GAP'ın etkileri, gerekse Gaziantep'in geçmişlerinden gelen yapısından dolayı sanayi planlamasına özel bir önem verilerek sanayi alanları 1974'te bin 798 hektardan, 1989'da 2 bin 250 hektara çıkartılmıştır. Büyükşehir Belediyesinde yeni Organize Sanayi Bölgesi çalışmaları devam etmektedir.

Ticaret ve Çalışma Alanları: Bu sektörde Gaziantep Büyükşehir Belediyesi sivil toplu örgütlerini de yanına alarak zor olanı başarmıştır. Geleneksel merkez (Gaziler Caddesi, Mütercim Asım Caddesi, Şıhcan Caddesi, Hal Bölgesi) parçalanıp, merkez, asıl işlevine kavuşturulmuş, alışveriş ve günlük ticaret işleri canlandırılarak, kentin doğusunda yeni bir ticari merkez, GATEM (Gaziantep Ticaret ve Endüstri Merkezi) oluşturulmuştur. GATEM'e

Gaziantep Kalesi Galerileri

sadece kent içindeki bazı ticari faaliyetlerin şehir dışına çıkması olarak bakmak çok yanlış olur. GATEM'in başarısı ve ana işlevi, yeni bir iş merkezi oluşturmak açısından önemlidir. Bugün GATEM, 2.5 milyon metrekarelik alanı ve yaklaşık 4 bin 500 işyeri ile bölgenin en büyük ticaret merkezi olma eğilimindedir.

Belkis/Zeugma Antik Kenti Ramo Villaları Kazı Çalışması

Artık ihtisaslaşmış, çok merkezli olma aşamasına gelen kente yeni bir halka, yeni bir alt merkez ise kentin kuzeyindeki Araban yolu üzerinde, TEM otoyolunun kente girişindedir. Bu bölgede yaklaşık 400 bin metrekare alanda yeni otogay ve bölgeye hizmet edecek merkezi iş alanları oluşturulmuş, proje çalışmaları tamamlanma aşamasına gelmiştir.

Kent dışında oluşan bu çok merkezli yapı, kent içinde de kendini göstererek Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde sivil toplum örgütleri ile birlikte doktorlar, halıcılar, mimar ve müteahhitler, ticaret borsası, inşaat malzemecileri gibi gruplara modern iş merkezleri yaratılarak geleneksel kent formundan metropolitan forma dönüş hızlandırılmıştır. Bu hızlanma, ticaret alanları dışında idari ve resmi kurumların yapısında da kendini göstermiştir.

Kentsel Koruma-Yenileme Çalışmaları: Gaziantep, ilk çağlardan başlayarak çeşitli kültürlerin yansımalarını günümüze taşımış, İpek Yolu üzerinde bulunması nedeni ile de bu dönemde ekonomik etkinliğini korumuştur. Çağımız metropollerinde zaman içinde ekonomik ve toplumsal işlevini yitiren kent mekanlarına yeni işlevler kazandırmak amacıyla yeni imar planları yapılmış, geleneksel kent merkezinin alt yapısı, yaya yolları, meydanları ve trafik düzenlemeleri, iyileştirme-geliştirme projeleri kapsamında uygulanmıştır. Bu çalışmaların en önemli halkasını oluşturan Merkezi Hal Bölgesi, kentin geleceğinde kilit taşı görevini üstlenebilecek güçte bir mekandır. Şıra Hanı, Belediye Hanı vesaire hanlar ile birlikte sit dokusu içerisinde yer alan ve kentin perakende ticaret merkezini oluşturan bu bölgede tarihsel ve kültürel mirası çağdaş işlevlerle birleştiren bir dönüşüme gereksinim duyularak alan ulusal yarışmaya çıkarılmış, yarışma sonucu birinci seçilen projenin uygulama projeleri çalışmalarına başlanmıştır.

Sosyal ve Teknik Altyapı Projeleri: Metropolitan kent olmanın gereğinden kaynaklanan bu projeler, Yeşilkent

Mezarlık Alanı, Gölet, Hayvanat Bahçesi, Canlı Hayvan Pazarı, Katı Atık, 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı uygulama projeleri ve Ulaşım Master Planı gibi projelerdir. Bu projeler nazım imar planı kararlarının uygulanan bir parçasını oluşturmaktadır.

Belirtilen çalışmaların tümü kentimizin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan daha çağdaş, daha modern, daha yaşanabilir bir kent haline gelmesi içindir. Bu çalışmalar yapılırken gerek yerel yönetimlerle ilgili yasalardan, gerekse ülke politikasından dolayı karşımıza çıkan çeşitli zorluklar vardır. Kentimizde yaşanan sorunların temelinde yatan "kentleşme" sorununun çözümü için kentleşmeyi sorun durumuna getiren politikaların değişmesi gerekmektedir. Ülke yönetimindeki temel politikalar değiştirilmedikçe onların sonuçlarında değişiklik yapma çabalarımızın da kalıcı sonuçlar vermesi beklenmemelidir.

Planlama bir kamu eylemidir. Dolayısıyla bu konudaki temel görev de yerel yönetimlere düşmektedir. Ülkemiz koşullarında bu çalışmaların sağlıklı olması ve gerektiği şekilde yürütülmesi için yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Ülkemiz kentleşmesinde; temelde sosyo-ekonomik tercihlere dayalı, gelir dağılımındaki bozukluklardan kaynaklanan ve kentsel altyapı dengelerini altüst ederek süregelen göçün yanısıra, güvenlik nedeniyle yapılan zorunlu göç uygulamaları ve yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasında bir türlü çözilemeyen sorunlar, doğal ve teknolojik afetler, kentsel arsa rantlarının yağmalanmasına dayanan yaklaşımlar nedeniyle tek tip planlama yaklaşımı zorlanmaktadır.

Tüm bunlara rağmen Habitat Gündemi ile dile gelen "Herkes Yeterli Konut", "Sürdürülebilir Yerleşimler", "Tüm insanların daha iyi yaşam standartlarına ve daha geniş özgürlüklere kavuşturulması", "Güvenli, sağlıklı ve istikrarlı yaşam koşulları" ülkemiz için de benimsemiş ilkeler olarak hayata geçirilmelidir.

